

Błażej Muzolf

Racibórz, woj. katowickie. Zamek-Ostróg

Informator Archeologiczny : badania 21, 205-206

1987

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Badania prowadził mgr Białej Muzolf. Finansowało Wojewódzkie Biuro Projektów w Zabrzu. Trzeci sezon badań. Grodzisko wczesnośredniowieczne i zamek średniowieczny.

Badania skupiły się na rozpoznaniu domu zamkowego, usytuowanego przy wschodnim boku majdanu, wschodniego międzymurza jak i kaplicy zamkowej. Prace prowadzone na obszarze około 135 m² do głębokości maksymalnej 4,5 m.

Miniony sezon przyniósł szereg danych, które zmieniły w zasadniczym stopniu pogląd na historię kształtowania się najwcześniejszego założenia muranego. Na międzymurzu wschodnim, wzdłuż obecnej wschodniej ściany domu zamkowego, uznawanego dotychczas za I linię murów obronnych odsłonięto starsze fundamenty ceglane o odmiennym przebiegu.

Odsłonięte reliktory mają ok. 2,5 m szerokości i ciągną się na przestrzeni ok. 25 m /uchwycono oba narożniki/. Mur ten był wzmocniony niewielkimi przyporami - lizenami prostymi i narożnymi. W tej sytuacji możemy stwierdzić, iż cały ciąg obecnej linii zabudowy od wschodu, poczynając od kaplicy nie ma nic wspólnego z najstarszym założeniem.

Odkryty fundament został posadowiony na specjalnie przygotowanym podkładzie z gruzu, wkopany w wał grodu, a następnie podsypany i obsypany gliną /podniesiono tym samym wysokość wałów/. Wzniesiono go z cegły w układzie wendyjskim. Datowanie odsłoniętych reliktów wiąże się z badaniami przy kaplicy zamkowej. Odsłonięto ważny węzeł /zejście północnowschodniego narożnika kaplicy z murem obronnym/, który wyjaśnił stratygrafię względną murów wschodniej partii zamku.

Stwierdzono, iż fundamenty kaplicy zostały dostawione do istniejących już murów obronnych. Partia murów obronnych przebiegających bezpośrednio za kaplicą zostały, jak się wydaje, wzniesione wraz z II fazą bramy zamkowej /I faza starsza współistniała z wałami/ i to tylko na pewnym odcinku /uchwycono narożnik/. Do tej partii dostawiono wkrótce?? dalszą północnowschodnią część murów - odsłonięte obecnie.

Przyjmując za przekazani źródłowymi datę powstania kaplicy na ok. 1288 r. musimy powstanie murów obronnych z bramą przesunąć na lata przed tą datą i umieszczać ich powstanie w 3 ćw. XIII w. Oczywiście nie musi się to odnosić do całej linii murów. W tym kontekście mówimy także o kaplicy z końca XIII w., a nie o świątyni starszej, której reliktory zawiera chyba kaplica XIII w.

Górna granica egzystencji bryły zamku w zarysie odkrytym w tegorocznym sezonie wydaje się wskazywać najpewniej na XV w. najwcześniej 2 połowie XIV w. W tym też okresie wzniesiono obecną zachodnią ścianę zamku /domu zamkowego/ na fundamencie kamiennie-ceglanym, zakończony na narożu północnowschodnim szeroką przyporą.

W trakcie eksploracji, na zewnątrz odkrytego starszego muru odsłonięto reliktory następnej budowli wzniesionej z cegły w wątku wendyjskim. Na szczątkach tego muru postawiono fundamenty II linii murów obronnych wzniesionych najwcześniej w 2 połowie XV w. lub w 1 połowie XVI w. Jej znaczenie, jak i datacja jest na obecnym etapie badań niezrozpoznana.

Wyjaśniono ostatecznie problem wyglądu kaplicy z końca XIII w. Była to budowla ceglana, wolnostojąca, oskarpowana przyporami prostymi i przekątnymi /bez przypory narożnika północnowschodniego/ zapatrzonymi w profilowany kamienny cokół, trzyprzęsłowa /o równych przęsłach/ i dwukondygnacyjna.

Dolna kondygnacja była przykryta sklepieniem krzyżowo-żebrowym na dwu filarach i wspornikach kielichowych gładkich. Przęsło środkowe było szersze od skrajnych i najpewniej posiadało ozdobny zwornik.

Połączenie tej kondygnacji z górnym kościwbem zrealizowano za pomocą korytarzyka umieszczonego w grubości wschodniej ściany. Górny kościół /halowy, trójprzęsłowy o sklepieniach krzyżowo-żebrowych ze słupkami kolumnowymi i wielobocznych bazach z płaskimi talerzami. Bazy takie jak i inne elementy sklepienia odkryliśmy wtórnie wmurowane w południową ścianę kaplicy po pożarze w 1519 r. jak i w wykopach.

Możemy stwierdzić, iż ściana zachodnia i południowa budynku zamkowego są starsze niż ściana wschodnia, a jednocześnie są młodsze niż mur obronny I linii, do którego zostały dostawione.

Eksploatacja sond w piwnicach upewniła nas co do faktu ich pogiębienia oraz wstawienia obecnie istniejących podziurów w bliżej nieokreślonej przeszłości (może XV-XVI w.). Ponadto stwierdzono dużą przebudowę domu zamkowego ok. przełomu XVI i XVII w. może na początku XVIII w. Z przebudową tą wiążemy m.in. poszukiwany bogaty zestaw kilku tysięcy fragmentów kafli piecowych od XV w. po kafle z datą 1560 r. Z ciekawszych znalezisk należy wymienić fr. kolczugi, fr. lufy strzelby, fr. szkła, kamionki i majoliki z XVI w.

Badania będą kontynuowane.

RADZIEJÓW
woj. włocławskie

Uniwersytet Łódzki
Katedra Archeologii

Badania prowadziła grupa pracowników i studentów Katedry Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego, pod kierunkiem doc. dr. hab. Leszka Kajzera. Finansował WKZ we Włocławku. Pierwszy sezon badań. Zamek starościański /XIV/XV w./.

Celem badań była ocena stanu zachowania pozostałości zamku, ulokowanego na wschodnim skraju wyspy miejskiej, dużego garbu moreny, na której ulokowany jest Radziejów. Zabudowa zamkowa nie istniała już w 1820 r., a jedyną pozostałością założenia był nasyp-kopiec ziemny otoczony dookołnym rowem. Nowsze przekształcenia doprowadziły do całkowitego zurbanizowania rejonu dawnego zamku starościańskiego, co utrudnia badanie. Dlatego też zlokalizowano tylko 3 wykopy sondażowe /o wymiarach 2,0 x 3,0 m/ a większość obserwacji uzyskano na podstawie wierceń. W trakcie badań zgromadzono blisko 2500 przedmiotów zabytkowych, głównie ułamków naczyń glinianych /2163 fragmenty/. Na uwagę zasługuje szczególnie 6 fragmentów ceramiki zaopatrzonych w północnożytyckie napisy /zbyt małe by odczytać treść/ łączące się, jak można sądzić, z tradycjami husyckimi, żywymi na Kujawach w połowie XV w.

Mimo niewielkiego zakresu tegorocznych prac badawczych, a także analizie przekazów pisanych zdołano ustalić podstawowe przemiany zamku. Siedziba ulokowana na skraju wyspy miejskiej powstała prawdopodobnie na przełomie XIV i XV w. a od początku XVI w. nie rozwinęła się w większy zespół mieszkalno-obronny. Obserwacja przemawia za stwierdzeniem, że starszy gród radziejowski znajdował się w innym miejscu. Po 1510 r., kiedy miasto stało się miejscem odbywania generalnych sejmików szlachty kujawskiej, na zamku powstał jedyny budynek murowany - wieża, w przyziemiu której przechowywano akta sądowe. Założenie funkcjonowało wtedy na otoczonym rowem nasypie ziemnym i posiadało drewniany parkan. Po spaleniu Radziejowa przez Szwedów w 1656 r. siedziba zaczęła podupadać, a XVIII w. spowodował całkowite opuszczenie budynków zamkowych, rozebranych przed 1820 r.

Stwierdzono także, że obszar wzgórza zamkowego, nazywanego w XIX w. "zameczyskiem" jest znacznie przeformowany, obniżony i prawie całkowicie zniszczony. Nie rokuje to dobrych rezultatów dla przyszłych prac terenowych, a problem zamku w Radziejowie powinien się stać przedmiotem dokładniejszych analiz historyków. Natomiast funkcjonująca w literaturze nazwa "zamek" była bardziej wynikiem roli siedziby jako miejsca odbywania wyroków sądowych, niż realnych walorów obronnych założenia.

Materiały do czasu opracowania przechowywane będą w Katedrze Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego, a sprawozdania z prac znajdują się w archiwum Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Włocławku.

Badania zostały zakończone.

RESZEL
woj. olsztyńskie
Stanowiska 2, 3

Muzeum Mazur i Mazur
w Olsztynie

Badania prowadziły mgr Izabela Sikorska-Ulińska i mgr Izabela Mirkowska. Finansował Urząd Miasta i Gminy w Reszlu. Pierwszy sezon badań. Średniowieczne Stare Miasto /2 poł. XIV - XV w./.

Celem badań było odkrycie i uchwycenie stanu zachowania średniowiecznych drewnianych kanałów odprowadzających wodę z piwnic budynków. Ponadto chodziło o przebadanie studzienki, z której rozchodziły się rury doprowadzające wodę do budynków.